

การพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

สภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจบนเวทีโลกบีบบังคับให้ประเทศต่าง ๆ ต้องพยายาม ทบทวนจุดอ่อนและจุดแข็งของตนเองเพื่อปรับปรุงและใช้ข้อได้เปรียบที่มีอยู่พัฒนาศักยภาพให้ ปรากฏเป็นรูปธรรม รัฐบาลตระหนักดีว่าการเร่งเพิ่มขีดความสามารถของพลเมืองเพื่อการแข่งขัน จะอาศัยเพียงมาตรการทางเศรษฐกิจไม่ได้ แต่จำเป็นต้องพึ่งพายุทธศาสตร์ทางสังคมที่จะทำให้ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเป็นไปอย่างมีคุณค่า

บทบาทของการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ในการเพิ่มขีดความสามารถใน การแข่งขันของประเทศอย่างมีคุณค่าปรากฏในสองลักษณะ ลักษณะแรกเกี่ยวข้องกับการพัฒนา มนุษย์ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการเพิ่มขีดความสามารถทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็น ผู้ควบคุมองค์ประกอบอื่น ๆ การเพิ่มขีดความสามารถโดยการพัฒนาเทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่าง ๆ ย่อมไร้คุณค่า หากมนุษย์ผู้ใช้ปัจจัยเหล่านั้นขาดคุณภาพ ด้วยเหตุนี้ แผนพัฒนาฉบับปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับมนุษย์หรือ 'คน' เป็นสำคัญเพราะผลการประเมินที่ ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าคุณภาพของประชากรไทยยังมีปัญหาในมิติความยากจน การขาด ความสามารถที่จะรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการเพิ่มปัญหาในมิติ ทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี 2544, น. ๗) ดังนั้น การเพิ่มขีดความสามารถของประเทศจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่สามารถพัฒนา มนุษย์ให้มีคุณภาพ การสร้างความมั่นคงของมนุษย์โดยเฉพาะในด้านการศึกษา และสุขภาพ ออมัยจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ

ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าความสัมพันธ์ทางตรง คือ ความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่าง การพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์กับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยธรรมชาติแล้ว การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันมีจุดมุ่งหมายในทางเศรษฐกิจ ทั้งจุดมุ่งหมายและวิธีการเพิ่ม ความสามารถในการหลายกรณีจึงสวนทางกับทิศทางของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการที่ พยายามเร่งดึงเอาความสามารถของมนุษย์และทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ก็ดี และการที่ต้องตกอยู่ ในสภาวะการแข่งขันมากจนเกินไปก็ดี สิ่งเหล่านี้หากไม่ได้ถูกกำหนดไว้อย่างเหมาะสมแล้วย่อม จะกลายเป็นการลดความมั่นคงของมนุษย์ นอกจากนั้นเป้าหมายทางการแข่งขันที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า มุ่งหวังความเติบโตทางเศรษฐกิจล้วนมีส่วนส่งผลกระทบต่อการเพิ่มปัญหาสังคมหรือปัญหาใน การพัฒนามนุษย์ในภายหลัง ดังนั้นการเพิ่มขีดความสามารถที่ละเลยประเด็นการพัฒนามนุษย์

ย่อมสร้างต้นทุนทางสังคมที่หักล้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้น้อยลงหรืออาจจะติดลบหากพิจารณาในภาพรวมทางสังคม

ระบบดัชนีความมั่นคงของมนุษย์

การพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์มีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศดังได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามในแง่ของการบริหารนโยบายการพัฒนาทั้งในแง่การออกแบบนโยบายและแผนไปจนถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้ความมั่นคงของมนุษย์สอดคล้องกับนโยบายการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศยังมีข้อจำกัดบางประการ ประการแรก มิติทางสังคมหรือความมั่นคงของมนุษย์เป็นนามธรรมยากแก่การประเมินและตรวจสอบโดยเฉพาะภาพรวมในระดับนโยบายมหภาค หากไม่มีเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมแล้ว การตรวจสอบเพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นความพยายามที่จะประมวลดัชนีที่สะท้อนถึงมิติทางสังคมอย่างเป็นระบบจึงมีส่วนแก้ไขปัญหานี้ได้

ปัญหาประการที่สองเกี่ยวข้องกับการหาข้อสรุปรวมเกี่ยวกับสถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ เนื่องจากความมั่นคงของมนุษย์มีมิติการพิจารณาหลายมิติ และในแต่ละมิติต้องอาศัยตัวเลขหรือสถิติสำหรับการพิจารณาเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่นรายงานของยูเอ็นดีพี (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2546, น. 33-36) เกี่ยวกับประเทศไทยกล่าวอ้างถึงสถิติเป็นจำนวนมาก อาทิ อัตราคนยากจน อัตราการว่างงาน อัตราการเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ คดีอาชญากรรม เป็นต้น ปัญหาคือการพิจารณาจากสถิติเป็นจำนวนมากไม่สามารถให้ข้อสรุปรวมของสถานการณ์เพื่อเปรียบเทียบในระดับบุคคลหรือพื้นที่ได้ โดยเหตุที่ความสามารถในการแข่งขันเป็นเรื่องของการประเมินเชิงเปรียบเทียบ ดังนั้นการหาข้อสรุปรวมเพื่อเทียบเคียงที่จะใช้เป็นแรงผลักดันหรือเป็นจุดหมายของการพัฒนาจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ปัญหาไม่ได้บังเกิดขึ้นในระดับมหภาคดังกรณีทั้งสองข้างต้นเท่านั้น แต่ยุทธศาสตร์การเพิ่มศักยภาพเพื่อการแข่งขันย่อมเป็นไปได้ยิ่งซ้ำหากไม่สามารถผลักดันให้ปรากฏผลกับประชากรโดยตรง กล่าวคือในท้ายที่สุดแล้วปัจจัยชี้ขาดของการพัฒนาคือความสามารถทำให้ระดับรากหญ้าและประชากรแต่ละคนมีส่วนในการปรับปรุงศักยภาพของตนเอง ดังนั้นการสร้างระบบดัชนีที่อำนวยความสะดวกให้ประชากรวัยทำงานแต่ละคนจึงมีความสำคัญต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับรากหญ้าที่สัมพันธ์กับระดับมหภาค

วิธีการที่เป็นภูมิปัญญาในประเทศ

แม้การพัฒนาระบบดัชนีชี้วัดเพื่อใช้ประเมินเปรียบเทียบโดยรวมเป็นสิ่งที่พบอยู่บ้าง อาทิ ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (ดู Haq 1997) ดัชนีความก้าวหน้าทางสังคม (ดู Karger and Stoesz 2002, pp. 498-502) หรือดัชนีความยากจน (ดู ยูเอ็นดีพีอ้างในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2544) แต่ดัชนีเหล่านี้ล้วนพัฒนาขึ้นภายใต้วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากสภาพความเป็นไทย ในหลายกรณี ดัชนีเหล่านี้จึงไม่เหมาะสมกับการวัดกับข้อมูลของประเทศ นอกจากนี้วิธีการประมวลผลของระบบเหล่านี้มักไม่เปิดเผยอย่างชัดเจน ดังนั้นโอกาสการประยุกต์ใช้จึงกระทำได้อย่างยากหรือไม่ได้เลย ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือ วิธีการที่กล่าวมา มักออกแบบให้ใช้กับการประเมินระดับพื้นที่ที่สำคัญ ดังนั้นจึงไม่มีผลการทดสอบกับระดับบุคคล ซึ่งต้องใช้ตัวชี้วัดและจำนวนหน่วยการทดสอบเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้การวัดในระดับบุคคลยังใช้ตัวชี้วัดที่วัดด้วยมาตรต่างประเทศกันโดยเฉพาะมาตรช่วงเท่าของทัศนคติและมาตรอัตราส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ปัญหาในลักษณะนี้วิธีการของต่างประเทศไม่สามารถแก้ไขได้

ข้อจำกัดของการใช้ระบบดัชนีจากต่างประเทศบางระบบอีกประการหนึ่งคือ ต้องอาศัยเกณฑ์เปรียบเทียบ เกณฑ์ดังกล่าวเป็นปัญหาได้แก่ที่ไม่มีข้อมูล อาทิจากเกณฑ์น้ำหนัก 3,000 กรัมของทารกแรกเกิดที่ไม่เป็นที่ยอมรับกันนักในสังคมไทย หรือบางครั้งต้องอาศัยข้อมูลในอดีตเป็นเกณฑ์ซึ่งย่อมหมายความว่าระบบดังกล่าวจะประยุกต์ใช้กับระบบดัชนีที่จะริเริ่มเป็นครั้งแรก ๆ ไม่ได้

ข้อจำกัดข้างต้นทำให้การพัฒนาระบบดัชนีเพื่อใช้วัดความมั่นคงของมนุษย์ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย แต่ขณะเดียวกันก็มีประสิทธิภาพมากพอจะใช้เปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การปรับตัวภายใต้บรรยากาศของการแข่งขันบนเวทีโลก จึงเป็นความริเริ่มที่มีหลักการและเหตุผลอันควร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาระบบดัชนีมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ที่มีความชัดเจน เหมาะสมกับประเทศไทย และสามารถใช้ประเมินเปรียบเทียบผลกับประเทศต่าง ๆ ได้
2. เพื่อจัดทำแนวทางการกำหนดทิศทางการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ที่ชัดเจน มีลักษณะเฉพาะด้าน และนำไปสู่การกำหนดกลไกการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์
3. เพื่อจัดทำแนวทางการติดตามและประเมินผลความมั่นคงของมนุษย์ของประเทศไทย

ขอบเขตการศึกษา

ภารกิจต่าง ๆ ของโครงการวิจัยเรื่องนี้อยู่ภายใต้ขอบเขตต่อไปนี้

1. พัฒนาชุดตัวบ่งชี้ความมั่นคงของมนุษย์ระดับบุคคล และระดับพื้นที่ที่ใช้เพื่อการรวบรวมข้อมูลสำหรับการสร้างดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ทั้งสองระดับ
2. พัฒนาเครื่องมือที่ประกอบด้วยตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ที่ใช้เพื่อการรวบรวมข้อมูลระดับบุคคล
3. พัฒนาสูตรหรือวิธีการประมวลผลข้อมูลขึ้นเป็นดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ที่สามารถใช้ประเมินเปรียบเทียบได้ทั้งในระดับบุคคล พื้นที่ในประเทศ และพื้นที่ระดับนานาชาติ
4. พัฒนาเกณฑ์ความมั่นคงของมนุษย์ระดับบุคคลมิติต่าง ๆ เพื่อประเมินเปรียบเทียบความมั่นคงของมนุษย์ของประชากรอันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาศักยภาพของตนเอง
5. เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ระบบดัชนีในการพัฒนาและบริหารนโยบายความมั่นคงของมนุษย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
6. เสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชากรวัยทำงานในการใช้ระบบดัชนีเพื่อประเมินความมั่นคงของมนุษย์ของตนเอง อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาศักยภาพระดับบุคคล
7. เสนอแนวทางการบริหารและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประมวลผลข้อมูลระบบดัชนีความมั่นคงของมนุษย์อย่างชัดเจน

คำจำกัดความ

1. **ตัวชี้วัด** (Indicator) หมายถึง ตัวแปรที่สามารถให้ค่าเป็นสถิติตัวเลขที่ใช้บ่งบอกระดับความมากน้อยหรือระดับความรุนแรงของสถานการณ์หรือความรู้สึกต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยเลือกใช้วัดแทนความมั่นคงของมนุษย์แต่ละประเด็น
2. **ดัชนีความมั่นคงของมนุษย์** (Composite Human Security Index : CHSI) หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการประมวลผลข้อมูลจากตัวชี้วัดด้วยวิธีการที่พัฒนาโดยการวิจัยครั้งนี้ที่แสดงถึงระดับความมากน้อยของความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมหรือในแต่ละมิติ
3. **เปอร์เซ็นต์ไทล์ของดัชนีความมั่นคงของมนุษย์** (Percentile of the Composite Human Security Index : PHSI) หมายถึง ค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ของ CHSI ที่บ่งบอกตำแหน่งเป็นอัตราร้อยละของสัมประสิทธิ์ CHSI นั้น ๆ เพื่อเปรียบเทียบกับบุคคลหรือพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเกณฑ์

4. **ความมั่นคงของมนุษย์** หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง มีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

5. **กรอบความมั่นคงของมนุษย์** หมายถึง ความมั่นคงของมนุษย์ 10 มิติ คือ การ มีงานทำและรายได้ ครอบครัวยุติธรรมและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย การศึกษา สังคม- วัฒนธรรม การสนับสนุนทางสังคม ความมั่นคงส่วนบุคคล สิทธิและความเป็นธรรม และการเมือง และธรรมาภิบาล ความมั่นคงของมนุษย์เหล่านี้ถูกประเมินให้ปรากฏค่าเป็นตัวเลขหรือสัมประสิทธิ์ ผ่านทางตัวชี้วัดที่เลือกใช้แตกต่างกันไปในแต่ละกรณี (ชุดของตัวชี้วัดระดับบุคคลและระดับพื้นที่ ในบทที่ 3 ประกอบ)

6. **ประชากรวัยทำงาน** หมายถึง ประชากรปกติอายุ 15-60 ปี ที่มีความสามารถ ทำงานในเชิงเศรษฐกิจได้ทั้งที่อยู่ในและนอกตลาดแรงงาน กลุ่มหลังจะหมายถึงผู้ที่กำลังศึกษา หรือทำงานในครัวเรือน

ข้อจำกัด

ระบบดัชนีเป็นความพยายามที่จะประเมินความมั่นคงของมนุษย์ให้ปรากฏเป็น ค่าสัมประสิทธิ์หรือตัวเลขเชิงปริมาณที่นำเอาสถิติจากตัวชี้วัดต่าง ๆ มา**ปรับ**ให้เหมาะสำหรับการประมวลผลเข้าด้วยกันตามวิธีการที่กำหนดขึ้น การกระทำในลักษณะนี้มีข้อจำกัดบางประการ คือ หากเลือกใช้วิธีการหรือตัวชี้วัดที่ต่างไป ผลลัพธ์ย่อมต่างกันไปด้วย

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง คือ กระบวนการเชิงปริมาณทำนองนี้ให้ความสำคัญกับการ วิเคราะห์เชิงคุณภาพน้อย นอกจากนั้นการปรับค่าและการประมวลผลยังมีสิ่งที่ทำให้คลาดเคลื่อน ซึ่งนอกเหนือการควบคุม

ข้อจำกัดประการที่สอง คือ ข้อมูลระดับจังหวัด ซึ่งในทางปฏิบัติผู้วิจัยไม่มีสิทธิเลือกใช้ ตามที่ต้องการให้สอดคล้องกับความมั่นคงของมนุษย์ระดับบุคคล ที่เป็นเช่นนี้เพราะสถิติราย จังหวัดที่ใช้ต้องอิงกับการรายงาน**ที่มีอยู่จริงเท่านั้น** นอกจากนั้น ยังต้องเป็นสถิติที่มีการ รายงาน**ครบทุกจังหวัด**ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความร่วมมือของหน่วยงานเจ้าของสถิติยัง เป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่ง

ส่วนตัวชี้วัดที่ใช้ในเครื่องมือเก็บข้อมูลระดับบุคคลนั้นต้องเป็นตัวชี้วัดที่สามารถให้ ค่าเป็นตัวเลขที่จะนำมาประมวลผลในสูตรที่พัฒนาขึ้นเท่านั้น ตัวชี้วัดใดที่เป็นนามธรรมซึ่งไม่ สามารถให้ค่าเป็นตัวเลขได้หรือกระบวนการวัดที่ซับซ้อนจนขาดความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูล อาทิ การวัดปริมาณสารอาหารที่บริโภค ผู้วิจัยจำเป็นต้องตัดตัวชี้วัดเหล่านั้นออกไป